

ETHNOS

TIEDOTE

4/2006

Sisältö

Puheenjohtajan palsta:	
Suuret ikäluokat – muutosten sukupolvi.....	3
Gendered Rural Spaces –seminaari	
Turun yliopisto 1.12.2006.....	5
Väitöstilaisuus	
Väitös Jyväskylän yliopistossa 9.12.2006	
Maarit Knuuttila: Lectio praecursoria.....	9
Vuoden 2005 pro gradu -tutkielma	
Roska on luksusta!.....	16
Seminaareja	
Sukupolvet.....	18
Ilmoitusasiat	
Kirjoituksia Ethnologia Fennicaan.....	19

ETHNOS r.y.

c/o Tieteiden talo

Kirkkokatu 6 00170 Helsinki

<http://www.ethnosry.org>

Ethnos-tiedote 4/2006 joulukuu

ISSN 1796-0959, ISSN 1796-0967 (Verkkójulkaisu)

Kansikuva: Jätkänkynntilä, jouluaatto 2005. Takakansi: Vanha savusauna. Uusikaarlepyy. Valok. Niklas Huldén.

Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry:n Ethnos-tiedote ilmestyy seuraavan kerran maaliskuussa 2007. Numeroon tarkoitettu aineisto tulee toimittaa 16.2.2007 mennessä Niklas Huldénille osoitteeseen: Etnologi / Åbo Akademi Tehtaankatu 2, 20500 Turku tai sähköpostitse osoitteeseen: tiedote@ethnosry.org

Ethnos ry: hallitus 2006:

Puheenjohtaja: Pirjo Korhokangas, puh. (014) 2601 237 puheenjohtaja@ethnosry.org

Varapuheenjohtaja: Katriina Siivonen, (02) 481 4590, katriina.siivonen@tse.fi

Kansainvälisten asioiden sihteeri, Maarit Knuuttila, puh (040) 593 5325 maaknuu@campus.jyu.fi

Museoyhdyshenkilö: Pirkko Madetoja, pirkko.madetoja@nba.fi

Seminaarisihteeri: Katriina Siivonen, puh. (02) 481 4590, katriina.siivonen@tse.fi

Julkaisus sihteeri: Terhi Willman, puh. 050 5452589, terhi.willman@helsinki.fi

Tiedotussihteeri: Niklas Huldén, puh. (02) 215 4642, niklas.hulden@abo.fi

Sihteeri: Päivi Yli-Karhula, puh 040-541 9277, sihteeri@ethnosry.org

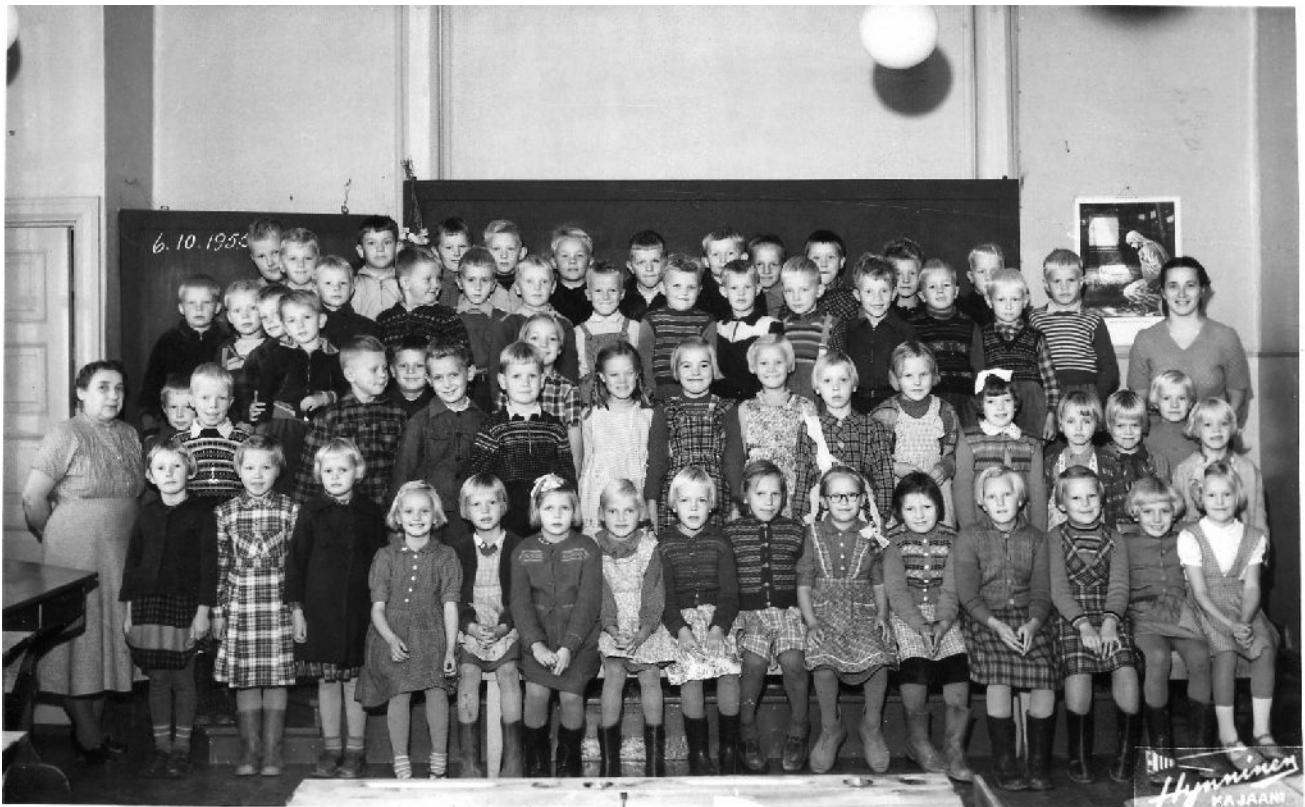
Taloudenhoitaja: Elina Anttonen, puh. 040 5390820, elina.anttonen@gmail.com

Puheenjohtajan palsta:

Suuret ikäluokat – muutosten sukupolvi

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina (1945–1950) syntyneet suuret ikäluokat ovat noin puolen miljoonan lukumäärällään paljon keskustelua herättävä ryhmä Suomessa. Suuret ikäluokat ovat se osa suomalaisista, joka on kokenut urbaanistuvan Suomen monet kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset – eikä pelkästään kokenut, vaan ollut itsekkin niihin aktiivisesti vaikuttamassa. Nyky-Suomen suuret ikäluokat ovat sikälikin erityinen ihmisryhmä, että missään muualla maailmassa eivät nämä ikäluokat ole kooltaan eronneet niin paljon edeltävistä tai jälkeensä tulevista ikäluokista. Ei siis ole lainkaan ihmeteltävää, että heitä on pidetty jopa tulppasukupolvena, joka pääsi sosiaaliseen nousuun vallattuaan itselleen hyvät työpaikat. Tosin ilman kovaa yritystä sekään ei ollut mahdollista: kolmasosan ikäluokasta on todettu olleen työssä jo 16-vuotiaana, useat vakituisesti 17–18-vuotiaasta. Tästä huolimatta suuret ikäluokat ovat selvästi koulutetumpia kuin vanhempansa, monet heistä sukunsa ensimmäisiä ylioppilaita. Suuria ikäluokkia on pidetty myös rasitteina yhteiskunnallemme. Heidän lapsuudessaan luotiin neuvolajärjestelmät ja tarvittiin lisää kansakouluja, joiden molempien toimintaa nykyinen pienten ikäluokkien Suomi yrittää parhaansa mukaan lopettaa tai yhdistellä. Suuret ikäluokat koetaan myös taakaksi jälkeensä syntyneille ja etenkin näinä aikoina työuransa aloittaville, joiden tulisi pystyä maksamaan heidän eläkkeensä. He kun ovat paljolti hyvinvoivia senioreita, joiden eläkevuodet näyttävät loputtomilta. Tosin eläkejärjestelmääkin yritetään mukauttaa sellaiseksi, että se houkuttaisi yhä useampaa jatkamaan työssään entistä pidempään.

Suuria ikäluokkia voi siis pitää modernisoituneen ja urbaanistuvan Suomen kokijoina ja osaltaan sen tekijöinäkin. He itse syntyivät viime sotien jälkeiseen niukkuuteen, joskin suuri osa heistä sai viettää lapsuutensa maaseudun turvallisissa oloissa. Toisaalta he ovat niin sanotun 1960–1970-lukujen suuren muuton sukupolvi, joka matkasi maalta kaupunkiin tai siirtolaiseksi Ruotsiin elantoaan hankkimaan. Nämä suurten ikäluokkien edustajat kansoittivat kaupunkien lähiöt ja herättivät uteliaisuutta saapuessaan Ruotsista kesälomien viettoon entisille kotikonnuilleen Saabeilla ja Volvoilla. Eikä nuorisokulttuuristakaan voida puhua ilman suuria

Erään kyläkoulun 1-3 luokkien oppilaat syksyllä 1955. Kuvan omistaa Pirjo Korhokangas.

ikäluokkia, jotka omaksuivat varsin nopeasti 1950-luvulla Yhdysvalloissa alkunsa saaneet nuorisokulttuurin piirteet, kuten oman erityisen pukeutumistyylin ja musiikin. Jotkut jopa heittäytyivät kukkaiskansaksi, hipeiksi, ja aika moni oli innolla mukana ahdistaviksi koettujen moraalisaäntöjen murtamisessa. Opiskelijamaailmassa ei suurten ikäluokkien opiskelijaradikalismista kaltaista ilmiötä ole 1960–1970-lukujen jälkeen toistaiseksi koettu. Suuret ikäluokat ovatkin olleet omalta osaltaan avaamassa ikkunoita muualle Eurooppaan ja yli senkin rajojen.

Suuret ikäluokat ovat yksi sukupolvi siinä sukupolvien ketjussa, joka tällä hetkellä maamme asuttaa. Voidaankin kysyä, millaisia sitten ovat eri sukupolvien kulttuuriset kohtaamiset, erot ja ehkä yhtäläisyydet, tai millaisia vaikutuksia suurten ikäluokkien työelämästä poistumisella on, avautuvatko tulpat. Muun muassa näitä kysymyksiä pohdiskellaan Ethnoksen seminaarissa maaliskuussa 2007. Seminaari jatkaa vuoden 2006 Kansatieteen päivien suku/puoli -tematiikkaa laajentaen. Molempien seminaarien aiheet ovat varsin ajankohtaisia niin kulttuurisina ilmiöinä kuin myös yhteiskunnallisen keskustelun kannalta. Kansatieteen päivien 2006 aiheista on valmisteilla seuraava Ethnos-toimite, järjestyksessään kolmastoista. Vuoden 2005 vuosikokousseminaarin teema Kätkeyty kulttuuri – aarteita

vai aaveita? puolestaan sisältyy jäsenille joulun jälkeen tulevaan vuoden 2006 *Ethnologia Fennicaan*. Seuraavaan *Ethnologia Fennicaan* (2007) sen sijaan toivotaan kirjoituksia kaikenlaisista aiheista ilman erillistä yhteistä teemaa. Lopuksi hieman edemmäksi ajassa ennakoitujen toivotan kaikki kansatieteilijät/etnologit ja muutkin kulttuuri- ja perinnetieteistä kiinnostuneet sankoin joukoin suuntaamaan maaliskuussa 2008 Poriin seuraaville Kansatieteen päiville.

Pirjo Korkiakangas

Gendered Rural Spaces –seminaari

Turun yliopisto 1.12.2006

Suomen Kulttuurirahaston tuella mahdollistunut *Maaseudun sukupuolittuneet tilat* -tutkimusverkoston tilaisuus marraskuisena perjantapäivänä keräsi kokoon vajaat 30 aiheesta kiinnostunutta tutkijaa ja opiskelijaa. Verkoston omien esitelmien lisäksi saksalaisen kielialueen eurooppalaisen etnologian näkökulman seminaariin toi Sabine Eggman Baselin yliopistosta. Seminaarin avasi professori *Pekka Leimu* (TY).

Ensimmäisenä esitelmänsijänä *Helena Ruotsala* (TY) kertoi aluksi verkoston tavoitteesta yhdistää maaseutuun ja sukupuoleen liittyvää tutkimusta. Maaseudun muutosta ja vaikkapa perheen arkielämän muutosta voidaan tarkastella tilan ja paikan sukupuolittuneiden ulottuvuuksien kautta. Taloudellista ja sosiaalista vallankäyttöä ei myöskään voida nähdä ainoina vallan muotoina, vaan on nähtävä, että sukupuoleen liittyvä ymmärrys ei pelkästään konstruoi tilaa, vaan myös tila itsessään määrittää sukupuolista identiteettiä. Kyse voi olla julkisen tai yksityisen tilan sukupuolittumisesta, kuten Ruotsala omassa tutkimuksessaan on todennut. Poronhoitoyh-

Sabine Eggman esitelmöimässä. Valok. Katariina Heikkilä 2006.

Sali täyttymässä. Esitelmöitsijät etualalla. Valok. Katariina Heikkilä 2006.

teisöissä julkisen tilan siirtyminen enenevässä määrin naisten haltuun ja heidän uusi roolinsa etnisen yhteisön ylläpitäjänä, kertovat muutoksista, joita vain osin voidaan selittää modernisaatioteorioilla. *Sabine Eggman* (UB) tarkasteli seuraavaksi ”saksalaisen” eurooppalaisen etnologian tiedon tuottamisen edellytyksiä ja legitimaatioita sekä siihen liittyviä, relativismi-keskusteluista juontuvia, kulttuuri-käsitysten muutoksia. 1990-luvulla moninaiset kulttuuriset ”helpot” selitykset nousivat julkiseen keskusteluun, jolloin etnologian aseman ”sinä oikeana” kulttuuritieteenä nähtiin perustuvan sen tuottaman tiedon luonteeseen. Myös sukupuoli analyyttisenä kategoriana oli noussut esiin urbaanin etnologian subjektiivisten ja kriittisten painotusten myötä 1980-luvulta lähtien. Nykyään etnologien kriittisten analyysien tuleekin selventää ihmisten elämänpiirin kompleksisuutta (avuksi käsitteet kuten tila, performanssi, ”flow” ja ”imagination”), jonka voidaan nähdä olevan seurausta jälkimodernien yhteiskuntien tarjoamista moninaisista tavoista joilla yksilö rakentaa identiteettiään. Etnologia tarvitsee oman argumenttinsa erottuakseen muista tie-

teistä, mutta se ei myöskään saa eristäytyä muista tieteistä.

Ann-Catrin Östman (ÅA) tarkasteli sitä, miksi naiset olivat olleet niin piilossa 1920- ja 30-luvun maaseudun tutkimuksessa, vaikka heillä kuitenkin on ollut keskeinen asema yhteisöissä. Suomalaisiin historian ja etnologian tutkimuksiin pohjautuen hän näki miten paikkaan sidotut yhteisöt on yleensä kuvattu miesten yhteisten toimien avulla. Yleensä etnologisessa tutkimuksessa naistentyöt ovat olleet enemmän esillä kuin historiassa, vaikka esimerkiksi Sireliuksella naisen asema on piilossa ja Vilkunalla vasta sota-aika toi naisten työn merkitystä esiin. Hän liitti nämä kuvaukset myös ajan muuttuviin käsityksiin kansalaisuudesta ja talonpoikaisuuden merkityksestä. *Pia Olsson* (HY) taas kertoi esityksessään paikan merkityksestä naisen aseman muutosten heijastajana sodan jälkeisessä Suomessa. Tilaa tarkastellaan tällöin, ei vain tuotettuna (miesten) tilana, vaan kokemisen näkökulmasta. Museoviraston maaseudulta keräämistä kyselyaineistoista (aineiston rajoitukset tunnistaen) hän nosti esiin naisten oma-kohtaisia kokemuksia lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen liittyen. Suomessa 40- ja 50-luvut naisten työssäkäynti lisääntyi ja heidän asemastaan alettiin keskustella enemmän. Sen sijaan maaseudulla naisen paikka ei juuri laajentunut ja perinteiset roolit säilyivät vahvoina.

Katariina Heikkilä (TY) kertoi maaseudun naisyrittäjyydestä Varsinais-Suomessa omiin tutkimuksiinsa perustuen. Hän nosti esillä mm. sen, miten hänen tutkimillaan naisyrittäjillä on kovin erilaisia näkökulmia suhteessa niihin resursseihin, joita heillä on käytettävissään yrittäjyytensä hyväksi. Erilaisten tarpeiden yhteensovittamisen vaikeus voi aiheuttaa yksinäisyyttä, mutta toisaalta yrittäjyys luo myös uudenlaista verkostoitumista, joka puolestaan korostaa yksinkertaistettujen maaseutu-kaupunki vastakkainasettelun keinotekoisuutta. *Katri Kaunisto* (HY) tarkasteli esityksessään metsätyöntekijöiden maskuliinisuutta. Hän määritteli metsurin ammatin ”maskuliinisuutta” ammattiin liitettävien ominaisuuksien kautta. Näitä hän lähestyi ”työväenluokkaisen maskuliinisuuden” käsitteistön avulla. Perinteisesti hyvin miehinen metsätyö ymmärretään sosiaalisesti rakentuneena ja siten muuttavana, jolloin myös maskuliinisuuksien muuttuminen saadaan esiin. Olennaisia tekijöitä ovat olleet ammatin julkinen arvostus, työsuoritukset, rahan, koulutuksen ja ammattitaidon korostaminen. Myös *Tiina Suopajarvi* (OY) tarkasteli metsän sukupuolittumista. Hän vertaili nais- ja miesmetsätalousinsinöörien metsäsuhdetta heidän

omiin käsityksiinsä lapsuutensa metsästä. Ekofeminististä teoriaa soveltamalla hän tarkasteli heidän toimijuuttaan ja sosiaalistumistaan metsään. Haastateltavien lapsuudessa, 60- ja 70-luvuilla, sukupuolittuneet hierarkiat olivat vielä hyvin vahvoja. Nykyään luonnon kunnioitus ja lapsuuden metsän merkitykset ovat usein talousarvoille alisteisia, mutta silti heidän luontosuhdettaan ei voida pitää ”mustavalkoisena”. Myös normien ylittäjät ja koulutuksen merkitys ovat kyseenalaistaneet sukupuolittuneiden hierarkioiden asemaa metsä-tilassa.

Lopuksi keskusteltiin mm. siitä, voidaanko sukupuolittuneiden hierarkisten rakenteiden uudelleen tuottamista välttää etnologisessa tutkimuksessa. Ongelman nähtiin helpottuvan jos tutkijan positio tehdään näkyväksi ja kunhan muistetaan, että hierarkioiden uusintamisen välttäminen ei nouse tärkeämmäksi kuin pyrkimys todellisuuden kuvaamiseen: ei pidä aliarvioida lukijakuntaa. Seminaari toi vahvasti esiin tila ja sukupuoli käsitteiden yhdistämisen mahdollisuudet myös etnologisissa kysymyksenasetteluissa. Toivoa sopii että verkoston seminaarijulkaisu toteutuu. Muistutettakoon vielä, että vuoden 2008 SIEF-konferenssissa on oma paneelinsa seminaarin teemasta. SIEF:n *call for papers* on myös tulossa.

Karri Kiiskinen (TY)

Katri Kaunisto ja Helena Ruotsala hyväntuulisina aamukahvilla ennen seminaarin alkua. Valok. Katariina Heikkilä 2006.

Väitöstilaisuus

Väitös Jyväskylän yliopistossa 9.12.2006

FM **Maarit Knuutilan** etnologian väitöskirjan ”*Kansanomainen keittämisen taito*” tarkastustilaisuus pidettiin Jyväskylän yliopistossa 9.12.2006. Vastaväittäjänä toimi professori **Kaija Heikkinen** (Joensuun yliopisto) ja kustoksena professori **Pirjo Korkiakangas**.

Maarit Knuutilan väitöstilaisuus on päättynyt. Väittelijä, kustos ja vastaväittäjä ovat poistumassa. Kuvannut Eeva Uusitalo 9.12.2006.

Maarit Knuutila: Lectio praecursoria 9.12.2006 Jyväskylän yliopisto

Arkitutkimusten voima, vaikuttavuus ja vastuu

Hieman yli sata vuotta sitten ihmeteltiin sitä, onko mahdollista ”suorittaa tutkinto kyökissä – patojen, pannujen, kauhain, vispiläin ja ruoka-astiain keskellä.” Ruuanvalmistuksen ja ylipäättään kotitaloustoimien liittäminen järjestelmällisen koulutuksen, tieteen tai tieteellisyyden piiriin nähtiin ongelmallisena. Koulutusta sinällään pidettiin tarpeellisena. Käytännöllisten ja arkisten aineiden, kuten keittämisen ja muiden kotitaloustöiden oppimi-

sen käsitettiin kuitenkin parhaiten tapahtuvan ”elämän luonnollisimmassa koulussa”, eli kodissa. Vuonna 1883 todettiin Valvoja-lehdessä tästä asiasta seuraavaa: ”Se yliopisto, johon tytön tulee pyrkiä, on koti, ja ainoa professori, jota hänen siellä tulee kuunnella, on hänen äitinsä.” (Perander 1883.)

Etnologiassa arkisten toimien liittyminen ihmisen suurempiin pyrkimyksiin on puolestaan ollut itsestäänselvyys, joskaan sitä ei tutkimuksissa ole alleviivattu. Tieteenalan yksi oppi-isistä, E.N. Setälä kirjoitti etnologian oppialan tavoitteita ja tehtäviä määritellesään, että vähäisinkään arjen esine ei kuvaa vain itseään, vaan itse elämää ja kulttuurissaan toimivia ihmisiä, jotka ovat esineen synnyttäneet. (Setälä 1926, 14.) Tavallisuus, jokapäiväisyys ja arkinen ovat olleet se pohja, johon etnologia on tieteenalana kiinnittynyt ja josta se on nostanut halunsa ymmärtää ihmiselämän moninaisuutta, vaikkakin keinot eli metodit ovat ajan saatossa vaihdelleet.

Etnologiassa arkea ei ole teoretisoitu kahta viimeistä vuosikymmentä lukuun ottamatta. Ja arki etnologisissa tutkimuksissa on usein ollut eräänlainen itsestään selvyys. (Heikkinen 1992.) Tällä kyseenalaistamattomuudella on ollut etunsa ja haittansa. Etnologiset arkisten toimien tutkimukset ovat pystyneet käymään käsiksi siihen humanismin tehtävään, jonka etnologia usean muun tieteenalan rinnalla on ottanut tehtäväkseen. Elämän ymmärtäminen kokijan lähtökohdista käsin ei ole peittynyt teoretisointiin alle. Toisaalta arjen käsittäminen eräänlaisena itsestäänselvyyttenä on etnologiassa näyttäytynyt siten, että arki on tutkimuksissa hahmottunut melko yhtenäiseksi ja homogeeniseksi kuvaksi menneisyydestä, samalla kun se on sitonut yksilölliset toimet kansan tavoiksi.

Viimeisten vuosikymmenten aikana on kuitenkin tullut selväksi, että tieteenalana etnologian on otettava kantaa myös siihen, mitä tiedeyhteisöissä ympärillämme tapahtuu. Tiedeympäristö on haastanut meidät mukaan monitieteisiin arjen teoriatalkoisiin. Tutkimukseni pyrkii osaltaan vastaamaan tähän haasteeseen valottamalla sitä, miten arkea voitaisiin määritellä, analysoida ja kuvata menettämättä tartuntapintaa elettyyn, koettuun ja tehtyyn elämään. Tutkimuksessani korostuu se, että arkea tuotetaan ja saadaan aikaiseksi. Sitä ei ole missään semmoisenaan. Prosessuaalisella näkökulmalla arkeen voidaan kumota useita arkielämää määritteleviä stereotyyppioita ja yleistyksiä. Kun arkea tarkastellaan tekevän ihmisen näkö-

kulmasta, ei se näyttäydy lainkaan harmaana ja vain rutiinien kaavoittamana, vaan aktiivisena tekemisen alueena.

Onko arkitutkimuksilla voimaa purkaa harmauksia?

Tutkimukseni on taidon analyysi. Olen tuonut esille, että keittämisen taito on ollut aiemmin lähestulkoon elinehto vaihtelevissa materiaalisissa, historiallisissa, sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Keittävät naiset ovat neuvokkuudellaan ja luovuudellaan pystyneet pitämään perhekuntia elävinä yli vaikeiden ruuallisten aikojen. Sekä naisten pitkät keittämisperinteet että kyky vastata keittämisellä kulloisenkin arvomaailman vaateisiin ei ole tapahtunut jälkiä jättämättä. Tutkimukseni pääidea onkin ollut tuoda esille se, miten menneisyys sitoutuu nykyisyyteen, miten kannattemme järkeviksi ja arvokkaiksi tulkitsemiamme käytänteitä sukupolvesta toiseen, miten nykyisyyteen on tultu. Tutkimukseni myötä on käynyt ilmi se, että keittäjänaisilla ja keittämisellä on oma historiansa ja menneisyytensä, johon nykyiset keittämisen tavat asettuvat, puuhailipa ruuan parissa sitten mies tai nainen.

Tutkimukseni sitoutuu tältä osin siihen laajaan tutkimuskenttään, jossa ihmiset tuodaan esille arjen näennäisen yksitoikkoisuuden alta. Tällöin keittiönaisten kansa ei näyttäydy yksiviiivaisesti kuluttajakansana tai shoppailevana massana, joka etsii elämänsisältönsä tavarataloista. (Esim. Kortelainen 2005.) Kun arjen toimet tutkimuksen kautta näyttäytyvät neuvokkuutta ja luovuutta vaativina, se vahvistaa arjen hiljaisia. Ne, jotka eivät katso kuuluvansa tai koskaan pääsevänsä talous- ja liike-elämän palvelomaan niin kutsuttuun luovaan luokkaan, saattavat silti kokea olevansa merkittäviä tekijöitä yhteiskunnassa. Onkin kohtuutonta määritellä arjen toimijat vain taloutta tukevaksi infrastruktuuriksi, joka huolehtii luovan superytimen perustarpeista. (Florida 2005, 137.) Arjesta voi ja tulee tuoda esille dynaamisia kuvauksia, mutta sen tulee tapahtua tasapuolisesti ja kehtään alistamatta. Tutkimukseni voidaan katsoa tältä osin liittyvän myös niihin tutkimuksiin, jotka antavat jollekin pienyhteisölle, marginaalille tai arjen kokijalle äänen. Tämä näkökulma on ollut viime vuosikymmeninä luontaista etnologiassa, mutta enenevässä määrin myös muilla tieteenaloilla. Esimerkiksi viimeaikaisissa historiantutkimuksissa tätä äänen antamista arjen toteuttajille on luonnehdittu muun muassa kokemushistoriaksi (Kinnunen & Kivimäki 2006).

Entä ovatko arkitutkimukset vaarallisia?

Olen käynyt tutkimukseeni käsiksi perinteen käsitteen monien sävyjen avulla. Tällä nimenomaisella käsitteellä etnologiatieteissä tavoitellaan menneen ja nykyisyyden suhdetta. Ehkä tästä käsitevalinnasta johtuen tutkimukseni voidaan kokea varsin käyttökelpoiseksi pohdittaessa suomalaista ruokakulttuuria ja sen ominaispiirteitä. Toisaalta tutkimukseni tuo esille arkikeittämisen myös sukupuolittuneena perinteenä. Tämän näkökulman ottamisessa minulla ei ole ollut vaihtoehtoja, sillä kotikeittäminen on vielä pitkälle 1900-luvulla ollut yksinomaan naisten työtä. Ja edelleenkin 2000-luvulla lähes 60 % naisista kantaa vastuun perheen ruokataloudesta. (Pääkkönen & Niemi 2002.) Näin ollen on ollut oikeutettua tuoda esille se, kuinka juuri naiset ovat ratkaisseet arjen ongelmia. Toisaalta tutkimuksen myötä on käynyt ilmi, että keittävät esiäidit ja keittämisen perinteet ovat merkittäviä esikuvia myös nykyisissä keittämisen tavoissa. Tietyllä tapaa keittävät naiset ovat olleet ylivertaisia kotikeittämisen saralla. Ja miksi eivät olisi olleet, koska keittiössä ei ollut muita? Tämä seikka toisaalta vahvistaa keittiönaisten kansan keittäjäidentiteettiä, mutta vastaavasti asettaa keittävän naisen hankalaan asemaan. Saatetaan nimittäin kysyä, miksi naiset eivät sitten edelleen ota tätä vastuuta kantaakseen, jos kerran ovat olleet niin ylivoimaisia siinä? Onko siis arveluttavaa tuoda esille sukupuolittuneita perinteitä?

Euroopassa laajasti tunnettu ja taidoistaan ylistetty televisiokokki Jamie Oliver on jo pitkään julkisesti yrittänyt vaikuttaa englantilaisten ruokatappojen epäkohtina pitämiinsä asiantiloihin. Hän on puuttunut kouluruuan laatuun ja aivan viimeksi koko englantilaisen ruokakulttuurin oletettuun rappioon. Pääsyyinä hän pitää naisten työssäkäyntiä ja supermarketketjujen lisääntymistä. Jamie Oliver tahtoo naiset takaisin koteihin keittämään perheelleen yhteisen aterian vähintäänkin kaksi kertaa viikossa. Hänen haaveilemansa asiantila sekä palauttaisi englantilaisen ruokakulttuurin uomiinsa että kaunistaisi avioerotilastoja. (McIntyre 2006.)

Jos tutkimukseni olisi julkaistu englanniksi, saattaisi se antaa Oliverille akateemisia perusteita sitoa naiset esiliinannauhoista takaisin hellarautoihin. Tutkimukseni ei tietenkään esitetä, että asian tilan tulisi olla näin. Päinvastoin. Se, kuka keittää on kulttuurinen valinta. Ja tästä valinnasta näytetään keskusteltavan laajasti ja useissa yhteyksissä. Yksittäisellä tutkimuksella ei useinkaan yksinään ole vaadittavaa voimaa viedä asiantiloja

haluttuun suuntaan. Kuitenkin tieteellisiä tutkimuksia käytetään ja tulee-kin käyttää silloin, kun keskustellaan yhteiskunnallisista asioista ja esimerkiksi sukupuolten välisestä työnjaosta.

Etnologiset arkielämäntutkimukset – joihin laajassa mielessä voidaan liittää lähes kaikki tieteenalalla jo sen alkuajoista lähtien ilmestyneet kirjoitukset – näyttävät kuitenkin olleen melko turvallisia. Saattaisiko kukaan vaatia sitä, että entisajan säilöntämenetelmiä käsittelevän tutkimuksen tekijän olisi pitänyt tehdä eettisiä pohdintoja tutkimuksensa vaikuttavuudesta tuolloiseen yhteiskunnalliseen elämään? Entä kuka voisi epäillä, että Ilmar Talven tutkimus kypsentämättömistä jauhoruuista – mutista, talkkunaksista tai penkkivellistä – olisi ilmestymisajankohtanaan vuonna 1961 ollut jollakin tapaa poliittisesti arveluttava edes vastuuttoman lukijan kädessä? Tulee kuitenkin muistaa, että tutkimus asettuu aikaansa ja samalla kietoutuu modernissa yhteiskunnassa vallankäytön kiertoon (Kuitunen 1993, 20). Vuonna 2006 valmistuvaan etnologiseen tutkimukseen tulee kohdistaa tässä suhteessa aivan erilaisia eettisiä vaateita, kuin sen edeltäjiin.

Entä kuka kantaa vastuun arkitutkimuksista?

On tärkeätä, että tutkimukset saavat laajan lukijakunnan myös tiedeyhteisön ulkopuolella ja tutkittu tieto koetaan käyttökelpoiseksi ja mielenkiintoiseksi. Juuri arkea käsittelevät tutkimukset ovat tematiikoiltaan usein sellaisia, että ne kiinnostavat sekä laajaa arkikokijoiden joukkoa että tiedotusvälineitä. Tutkimustulokset alkavat kuitenkin elää omaa elämäänsä heti, kun tutkimus on julkaistu. Tällöin ne ovat muiden vapaasti tulkittavissa ja luettavissa. Moni tutkija saattaa kokea tässä tilanteessa toisaalta avuttomuutta, mutta myös huolettomuutta. Vastuu ikään kuin siirretään lukijoille ja tiedon käyttäjille.

On tunnettua, että tiedonkäyttämisen tavat vaihtelevat. Tutkija ei voi päättää siitä, mitä tutkimuksesta irrotetaan ja millaisiin yhteyksiin erilleen otetut asiat yhdistetään. Tutkija voi kauhistua lukiessaan vaikkapa median tekemiä tulkintoja, tai närkästyä huomattaessaan tutkimustuloksiaan käytettävän eritavoin, kuin hän oli tarkoittanut. Tulokset voivat sanalla sanoen olla sekä ”hyviä” että ”pahoja”, riippuen siitä kenen käsiin ne joutuvat, kuka tutkimusta lukee, millaisia ”lukulaseja” käytetään ja millaisiin puhuntoihin tutkimustuloksia artikuloidaan. (Esim. Karvonen 1993.) Tutkija voisi tällaisessa tilanteessa vetäytyä vastuustaan ja todeta Michel de Cer-

teauta (1984) lainaten, että tekstit elävät omaa elämäänsä, niistä luetaan se, mitä halutaan. Niistä ”haudutellaan” arjen pientä kulttuuriteollisuutta. Eikä tutkija voi tälle mitään.

Voisiko tutkija tässä tapauksessa vetäytyä tutkittaviensa suojaan ja todeta, että näin tämä asiantila on aineistojen mukaan? Tai saisiko menneisyyden tutkija paeta aikojen, ja jo kuolleiden ihmisten olemattomana pitämänsä yksityisyyden taakse. Vastaanottavan yleisön artikulaatiopotentiali, tutkimuksen vaihtelevat lukutavat, vetoaminen aineistoon tai menneisiin aikakausiin eivät kuitenkaan ole riittäviä puolustuksia, vaan tutkijan tulee ottaa vähintäänkin osavastuu tutkimuksestaan.

En tutkimuksessani tuonut esille tieteen sisäisiä eettisiä käytäntöjä. Niiden pitäisi olla tutkimusta tekeväälle aivan itsestään selviä ja olla osa tutkijan ammattietiikkaa. Eettiset vaateet eivät kuitenkaan ole vain tieteen sisäisiä, vaan myös ulkoisia, eli ne koskettavat tutkimuksen mahdollisia seuraamuksia yhteiskunnassa. Tutkimuksen tekijältä vaaditaan myös sosiaalieettistä vastuuta.

Tutkimuksenteko-oppaat tuovat esille, että sosiaalieettisiä vaikutuksia tulisi pohtia syvällisesti jo ennen kuin tutkimusaihe on valittu. (Esim. Hirsjärvi ym. 2004) Tällöin tutkimusta tulisi tarkastella laajemmassa kontekstissa ja kysyä, mikä vaikutus sillä on yhteiskunnassa. Epäilen kuitenkin, että sosiaalieettisen vastuun ottaminen tutkimuksen alkuvaiheissa on lähestulkoon liikaa vaadittu. Etnologiatieteiden laajat tutkimukset kestävät usein vuosikausia, eikä tutkija ole ennustaja. Hän ei voi tietää, millaiseen kulttuuriseen tai yhteiskunnalliseen ilmapiiriin tutkimus valmistuu. (Vrt. Lehtipuro 2006.) Eikä etnologiatieteen tutkimustapoihin kuulu niin tiukan hypoteesin asettaminen, etteikö aineisto voisi tuoda yllätyksiä mukanaan. Lisäksi erityisesti arkitutkimusten suhteen on tuotu esille, että arki on paradoksaalista. Se ylläpitää hyvinvointia ja eriarvoistavia käytänteitä. Se on samalla turvallista ja julmaa, ja sen ”tavallisuus” politiikan ja liike-elämän kiinnostuksen kohde. (Jokinen 2005, 159.) Tällöin yksittäisen tutkijan on lähestulkoon mahdotonta yksin ja yksittäisen tutkimuksen puitteissa vastata haasteeseen. Tarvittaisiin yhteisvastuullisuutta sosiaalieettisen vastuun kantamiseen. Onko sitä luvassa?

Tieteen tekemisen rakenteet ovat muutoksessa kohti yhä suurempia yksiköitä. Yliopistoissa tullaan enenevässä määrin tekemään tutkimusta, joka

liittyy strategisille painoalueille, ja jota suoritetaan tiimeissä, tutkijakouluissa ja huippututkimusyksiköissä. (Sallinen 2006.) Yksittäisellä tutkijalla ei tulevaisuudessa ehkä ole kovinkaan suuri valta päättää siitä, mitä hän tutkii. Uudistuvat rakenteet poissulkevat instituutioiden harmailla alueilla eleleviä yksittäistutkijoita ja vastaavasti suosivat tutkimusryhmiä. Muutuvissa rakenteissa ei tällöin enää voida laskea sosiaalieettistä vastuuta vain tutkijan kapeille hartioille, vaikka ei hän sitä saa unohtaakaan. Vähintäänkin se on tiedostettava.

Kirjallisuus:

- De Certeau, Michel 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Florida, Richard 2005. *Luovan luokan esiinmarssi. Miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää*. Helsinki: Talentum.
- Heikkinen, Kaija 1992. *Women, Marginality and the Manifestation of Everyday Life. A Study of the Present-day Feasts of the Veps and the Mari (in Russia)*. – *Ethnologia Fennica* 20, 5-17.
- Hirsjärvi, Sirkka & Pirkko Remes & Paula Sajavaara 2004. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Karvonen, Erkki 1993. *Koplataan, koplataan! Eräs muotoilu artikulaatioteoriasta*. – *Tiedotustutkimus* 3/1993.
- Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.) 2006. *Koettu sota. Suomalaiset ja toinen maailmansota uusin silmin*. Jyväskylä: Minerva kustannus.
- Kortelainen, Anna 2005. *Päivä naisten paratiisissa*. Helsinki: WSOY.
- Kuitunen, Jorma 1993. *Tutkimusetiikan ulottuvuudet ja tieteen sosiaalietiikka*. – *Tiedepolitiikka* 1993 (3), 17–24.
- Lehtipuro, Outi 2006. *Folkloristiikan maku. Tieteenalan olemusta etsimässä*. Teoksessa Kupiainen, Tarja & Sinikka Vakimo (toim.) *Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta*. Kultaneito VII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- McIntyre, Sinead 2006. *Working women and the death of the family meal, by Jamie Oliver*. – *Financial Mail. Women's Forum*. Sunday, 8th October, 2006.
- Perander, F. 1883. *Katsahdus nykyajan naiskysymykseen*. – *Valvoja* 1/1883, 1-15.
- Pääkkönen, Hannu & Iris Niemi 2002. *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhaten vaihteessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sallinen, Aino 2006. *Osaamiskeskittymät lisäävät vaikuttavuutta*. – *Tiedonjyvä* 7/2006, 3.
- Setälä, E. N. 1926. *Johdanto*. Teoksessa *Suomen Suku I*. Helsinki: Otava.

Vuoden 2005 pro gradu -tutkielma

Roska on luksusta!

Etnologinen tutkimus roskan kulttuurisista merkityksistä

Tutkimuksessani halusin paikantaa roskan. Miten kulttuurimme tuottaa roskan ja miten siitä puhutaan tai vaietaan? Roskan määrittelin konkreettiseksi esineeksi, jota ei käytetä enää alkuperäiseen tarkoitukseensa ja joka on käynyt omistajalleen tarpeettomaksi. Määrittelyyn liittyi ajatus, että omistaja on luopumassa esineestä jo senkin vuoksi, että se sisältää 'kulttuurista likaa'. Halusin selvittää esineen transformaatiota roskaksi ja roskasta takaisin esineeksi ja sitä, ovatko esineen ja roskan kategorioiden väliset alueet marginaalialueita, joihin luokitellut esineet uhkaavat kulttuurista järjestystä.

Pääaineistoni keräsin sanomalehti Keski-suomalaisen ja Jyväskylän yliopiston etnologiatieteiden ainejärjestön kautta sekä Keski-Suomen Muis-tiarkiston vastaajarenkaalta. Kyselyyni vastasi 63 henkilöä, jotka olivat iältään 20–86-vuotiaita. Käytin aineistonani myös kyselyäni Kierrätys ja käsityö -kurssilaisilleni, museoiden kokoelmista vastaavien henkilöiden haastattelujani, Koti- ja Keittiö -lehtiä ja eri vuosikymmenten kodinhoito- ja kotitalouskirjoja sekä havaintojani kirpputoreilta.

Jäte ja saasteet ovat kulttuurituotteita, jotka ovat erottamattomasti sidok-sissa ihmisen toimintaan. Kaikki ihmisen toiminnan jäännökset ovat jätet-tä, jota voidaan pitää kulttuuriperintönä, arkeologisina löytöinä tai roska-na. Se minkä arvon jäännökset saavat riippuu määrittelyhetkenä vallitse-vista kulttuurisista, sosiaalisista ja taloudellisista olosuhteista. Nykyisessä kielenkäytössä jäte on kokoomanimi kulutuksen ei-toivotulle hukkatuot-teelle ja varojen yltäkylläiselle tuhlaavaisuudelle. Jäte kuvastaa lopullista hyödyttömyyttä ja ikuista saastetta. Sitä ei nähdä resurssina ja siihen on siksi vaikea suhtautua. Jäte on välttämättömyys, mikä syntyy ihmisen ja yhteiskunnan aineenvaihdunnasta, mutta myös syyllisyyttä ja inhoa: ulos-teet, rikat, lika, roska ja jäte.

Roskan paikantamisessa tai roskakuvaston luomisessa käytin apuna sivil-i-saatioprosessin käsitettä etsiessäni rajaa hyväksytylle ja ei-hyväksytylle kulutukselle, joka varsinkin vaatteiden kohdalla oli mielenkiintoinen, koska vaatteilla rakennetaan identiteettiä koko ajan ja niitä joutuu koko

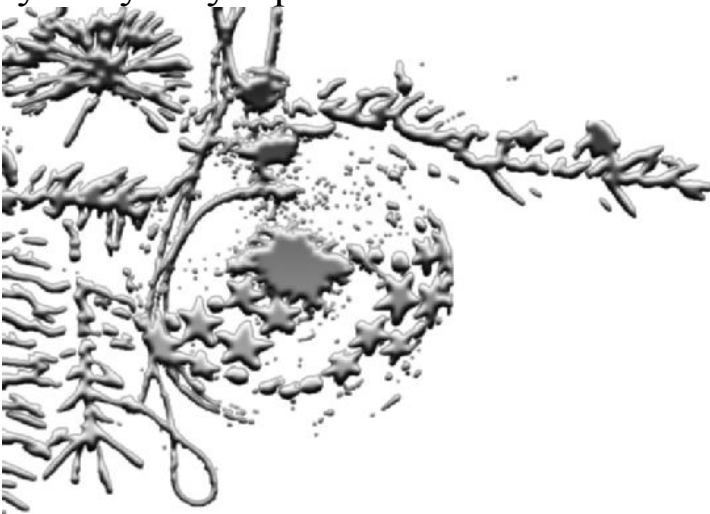
ajan hylätyksi. Kodeissa kamppaillaan tyhjän tilan ja muistoista rakentuvien epähygieenisten krääsäkasojen kanssa. Samaan aikaan sisustuslehdissä tuotetaan malleja siitä, mikä tuoteperhe edustaa kehittynyttä silmää sekä hyvää makua ja mikä keräytymä onkin osoitus saamattomuudesta tai kykenemättömyydestä jätteiden lajitteluun.

Roskaa ei pidetä hyväksyttävänä, mutta se on olennainen osa kehitystä ja menestystä, sillä sivilisaatio sisältää roskat. Koska roskat on vaarallisen tai paljastavan luonteensa takia piilotettava, niistä ei puhuta, niitä ei pidetä käsillä eikä nähtävillä. Koska roskaa pidetään annettuina eikä itse tuotettuina, on niiden sisään kirjoitettu huonompi, iljettävä toiseus. Tätä hyödynnetään kierrätetyissä tuotteissa, joissa hyödynnetään esineen korkeaa ja roskan matalaa statusta. Roskalta pelastettu esine on jalompi uusi esine kuin alkuperäinen ennen roskaan joutumista.

Kun olemme heittäneet huolella paketoitun roskapussin jäteastiaan, roskamme muuttuvat jäteyhtiön omaisuudeksi. Roska alkaa erkaantua meistä ja siitä tulee osa laitostunutta yhteiskuntaa, siitä tulee kauppatavaraa. Siitä tulee luksusta, mutta vain harvoille. Suurimmalle osalle meistä roskat ovat kuitenkin rutiinia, joista ei kirjoiteta päiväkirjoihin, paitsi jos roskat ovat satoja tai tuhansia vuosia vanhoja. Jos keräilijän suhde esineisiin on intiimi, intohimoinen ja intensiivinen, on ihmisen suhde roskaan vielä kulltavampi. Roska sisältää samaan aikaan intohimon ja inhon, halun omistaa ja halun hylätä, halun muistaa ja halun unohtaa ja ennen kaikkea roska on tuttu, jota nyt vieroksumme.

Raija Manninen

Jyväskylän yliopisto

Seminaareja

Sukupolvet

Suomen kansatieteilijöiden yhdistyksen Ethnos ry:n seminaari Helsingissä Tieteiden talolla, Kirkkokatu 6, perjantaina 16.3.2007

Kulttuuri virtaa ajassa sukupolvelta toiselle. Mutta mihin suuntaan virta kulloinkin käy, vanhemmilta nuorille vai toisin päin? Entä kun virta katkeaa tai tyrehtyy ja perinne katoaa? Tulisiko siitä huolestua, vai etsiä niitä lähteitä, joista uudet virrat lähtevät liikkeelle? Eri ikäpolvet muodostavat omia kulttuurisia ryhmiään, joilla on omia elämäntapoja. Miten eri ikäpolvet ja sukupolvet kohtaavat? Mistä löytyvät erot ja yhtäläisyydet, sukupolvien sisältä vai niiden väliltä?

Museoiden yksi perustehtävä on välittää tietoa eriaikaisesta elämästä sukupolvelta toiselle. Museoissa on myös sukupolvi vaihtumassa työntekijöiden keskuudessa. Miten nämä näkyvät nykyisessä museotyössä ja museoiden tarjonnassa?

Seminaarin ohjelma

12.00-13.00 Ilmoittautuminen

13.00-13.15 Seminaarin avaus, puheenjohtaja **Pirjo Korkiakangas**, Ethnos ry.

13.15-13.45 Professori **Antti Karisto**, Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto

Suuret ikäluokat

13.45-14.15 Perinteentutkimuksen yliassistentti, FT **Sinikka Vakimo**, Joensuun yliopisto

Vanhuus kulttuurintutkimuksessa – vinoutunut ikäparadigma?

14.15-14.45 Vanhempi tutkija, VTT **Anita Rubin**, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu

Kamala ja ihana tulevaisuus. Nuorten tulevaisuudenkuvien kertomaa

14.45-15.15 Kahvi

15.15-15.45 FT **Hilkka Helsti**, Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos/etnologia

Sukupolvet ja perhestrategiat

15.45-16.15 Museonjohtaja **Kalle Kallio**, Työväen keskusmuseo Werstas, Tampere

Kansatieteen katoavat museopolvet

16.15-16.30 Seminaarin päätössanat, puheenjohtaja Pirjo Korkiakangas, Ethnos ry.

Seminaari pidetään Ethnos ry:n vuosikokouksen yhteydessä.

Seminaarin hinta on 10,- €, opiskelijoilta 6,- €, mihin sisältyy ohjelmaan kuuluva kahvi. Maksu maksetaan Ethnoksen tilille Sampo 800013-952844 viimeistään 28.2.2007. Käyttäkää maksaessanne viitettä 30999. Maksua ei palauteta niille, jotka peruuttavat osallistumisensa ilmoittautumisasajan umpeuduttua.

Pyydämme sitovat ilmoittautumiset viimeistään 28.2.2007 Ethnos ry:n sihteerille Päivi Yli-Karhulalle, puh. 040 – 541 9277, sihteer@ethnos-ry.org tai Katriina Siivoselle, puh. 02 – 4814 590, katriina.siivonen@tse.fi.

Ilmoitusasiat

Kirjoituksia Ethnologia Fennicaan

Ethnologia Fennicaan 2007, vol. 34 toivotaan tieteellisiä artikkeleita vapaasti valittavista aiheista. Kirjoitusohjeet ovat lehden etukannen sisäsivulla.

Artikkelien lopullinen kieli on englanti (tai saksa), kirjoittaja vastaa itse julkaisukielestä. Artikkelin käsikirjoituksen voi lähettää myös suomen- tai ruotsinkielisenä arviointia varten.

Kirjoitukset tulisi lähettää huhtikuun 2007 loppuun mennessä sähköpostitse osoitteeseen pkorkia@campus.jyu.fi

*Ethnos ry toivottaa kaikille ethnostalaisille
Rauhallista joulua
ja
onnellista uutta vuotta*

Helsingin yliopiston
Pikapaino
2006